ڕۆژی جیهانی فەلسەفە والە گەرووی پەتادا .. بەشی 21 .. ئازاد حەمە

“”چێژ بەختەوەری دەبەنگەکانە.بەختەوەری چێژی داناکانە””
ژول باربێ دۆرۆڤی Jules Barbey dAurevilly

دەروازە: بەپێی ئەو میراتە فەلسەفییە بێت ڕۆژئاوا بۆیبەجێهێشتووین ڕۆژی فەلسەفە ڕۆژێکی ڕۆژئاواییە، بەپێی ئەو خەسڵەتانەش بێت لە ناخی فەلسەفەدا پەنهانن فەلسەفە گەردووناییە. لە هەردوو حاڵەتەکەدا ڕەوشی فەلسەفە لە جیهانی ئێستاماندا لە دۆخێکی فرە باش دا نییە، یان بابڵێین لە دۆخێکی زێڕینی خۆیدا نییە. هیچ نەبێت یەك لە هۆکارەکان مردن و ئاوابوونی بیرمەندە گەورەکانە کە جێکەیان بە ئاسانی پڕنا بێتەوە. بیرمەندە گەورەکان لە ژیانا نیین تا بیریاریی بەسەر دۆزە جۆراوجۆرە گەردوناوییەکانمانەوە بکەن. بۆنموونە، بیرمەندەکانی سەردەمی سارتەر (کامۆ، مێرلۆ-پۆنتی، کۆریێ، کۆژێڤ، هیپۆلیت) و پاش سارتەر (باشلار، کۆنگلێم، بلانشۆ ، ئالتیسێر، بارت، فوکۆ، دولۆز، لیوتار و ….هتد) کارێکی زۆریان لەسەر دروستکردن و سڕینەوەی نیگا فەلسەفییەکان کرد و بە پێنوسە بە بڕشتەکانیشیان تخونی گەلێك بابەت کەوتن و زۆرێك بابەتیشیان لە خەوش و هەڵە دەربازکرد و تێکچرژان و بەیەکاچوونی تێڕوانینەکانیشیان یەکلا و دیاریکرد.
وێرای ئەوە، چرپەی فەلسەفە لە ڕۆژی خۆیدا مەشقێکی هزریییە بۆ گوزارشکردن لە دۆزی خۆی هاوکات لەو دۆزەش مرۆڤایەتی لە ئێستایدا پێوەیگلاوە(پەتا لە گشت شوێنێك دەخولێتەوە) . فەلسەفە ئێستا پتر لە گشت کاتەکانی تر سەرمایەی هزریی هێندە بە پیتە وایلێکردوە بێ چەن و چۆن لەسەرپێیخۆی بوەستێت ئەمە بەدەر لەو کێشە ناوەکیانەی ئەم دیسیپلینە لەتەك خودی خۆی و لەتەك دیسیپلیەکانی تر دا هەیەتی. ئێمە مەستی فەلسەفەش نەبین خۆ لەوە حاڵین کە فەلسەفە خۆراکی ڕوناکبیری و تێگەیشتنمانە لە خودی خۆمان و دەوروبەرمان. دیدگا و شیکاریی و ڕوانینی فەلسەفیی هەوێنی دەرهاویشتە و ئاکامەکانن و لەو شوێنەش کە فەلسەفە ونە پاساو و بەهانە جێگرەوەن.
ئەمڕۆ (19/11/2020)، سێهەمین پێنجشم□ی نۆڤەمبەرە، ئەو ڕۆژەیە کە لە ساڵی 2002 ەوە لەلایەن یۆنسکۆوە وەك ڕۆژی جیهانی فەلسەفە World Philosophy Day دەستنیشانکراوە. ئەم بڕیارەی یۆنسکۆ لە هەناوی ئەو

گرنگییەوە سەرچاوەیگرتووە کە فەلسەفە لە ژیانی تاکەکانی گشت کۆمەڵگە و کولتوورێك ئامادەبوونی خۆی هەیە. لە ڕۆژێکی واشدا، کە ڕۆژەکانمان بەگشتی لە گەرووی پەتادا گیربووە، گەر هۆشمەندانە، نەك هەرزانە، گوزارش لە دۆزی سەراپای جیهان لەژێر فشاری پەتای کۆرۆناڤایرۆس بکەین دەگەینە زۆرێك لە دەرهاویشتە کە بەشێکیان لە جۆری پرسیار دەخەینەڕوو: ڕاستە پزیشکی لە لوتکەدا بووە؟ بۆ مرۆڤی سەردەم بەهۆی ئامێرە زیرەکانی بەردەستی دووچاری غرورێکی بێڕەهەند بووە؟ زانست کۆتای بە شێوەی خۆی لە تێك مێتافیزیك دا هێناوە؟ خوا بەهۆی هەواڵی مەرگەکانی کۆرۆناڤایرۆسەوە نەبووەوە بابەتی مشتومڕی ڕۆژانەی مرۆڤەکانی هاوچارخ؟ بە سێستەمی زانستی (پزیشکی و تەکنیکی) و ئابووری جیهانی بەرگەی هەڕەشەی ئەم پەتایە نەگرت؟ و… هتد. ئەم پرسیارانە ئەوەمان پێدەڵێن کە کاردانەوەی پەتاکان لەڕووی مێژووییەوە لەسەر سیاسەت جێپەی دیارە. هاوکات مێژووی بڵاوبوونەوەی پەتاکان ئەوەمان لاڕووندەکەن کە نەخۆشی و ڤایرۆسەکان بە یکسانی لە گشت کۆمەڵگەکان بڵاونابنەوە و کاتێکیش بڵاودەبنەوە پەیوەندی نێوان تاك و تاك، تاك و کۆمەڵگە، تاك و دەسەڵاتی سیاسی گۆڕانی بونیادی دێتەسەر. پەتاکان هەردەم پرسیاری بناغەیی ڕەوشتی، سیاسی و بووناوی دەجوڵێنن. شڵەژانی هەمووان لە کاتی پەتاکانا لەو شونەوە دەستپێدەکات کە مەترسییەکان دەردەکەون: گۆشەگیریی، نەخۆشی و [illegible]ایی (یورگان مازێر).

لەم بەشەدا، لەژێر سایەی ""ڕۆژی جیهانی فەلسەفە والە گەرووی پەتادا""، ئەم بەنەیە بە گرنگیدان بەو لایەنە دەقۆزینەوە کە بەهۆی ئەم پەتایەوە مرۆڤەکان ئەزموونێکی تازەی هاوبەش ژیان و وانەگەلێکیش لەوەوە فێربوون کە لەژێر سایەی هێزە نادیارەکان (پەتا بۆنموونە) ئەستەمە پێشبینیکردن بەسەر دواترەوە. لێرەوە پێویستی بە گۆڕینی شێوازی ژیان هاتگۆڕێ و ئێستای هەمووان لەژێرسایەی پەتاکە جۆرێکی تر لە بیرکردنەوەی بەرهەمهێنا. پەتاکە واتە هەموومان، فەلسەفەش کە بیرکردنەوەیە لە هەمووان، لە ئێستادا ئەم هەمووانە گرفتاری ئەم پەتایەیە و هەر لەوێشەوە تێهزرین تایبەت بەم دۆخە نوێ گەردوونایییە دروستدەبێت.

ڕۆژی فەلسەفە ڕێکەوتی ڕۆژێکی پەتائامێزی کرد

فەلسەفەکردن لە ڕۆژێکی وادا فەلسەفەکردنە بەسەر پەتاوە، بەسەر پرسیارە بایۆ-سیاسی، بایۆ-ئێتیکی، سۆسیۆ-کولتووری، ئابووری و تەندروستییەکانەوە. بەو جۆرە فەلسەفەکردن دەستپێکی وتنە لەسەر مەرگ، بەهای جەستە، داکۆکی لە تووشنەبوون، ئەگۆی (خۆپەرستی) مرۆڤ

بە مانەوە، ڕاکردن لە ئەویتر و گەڕانەوەی مرۆڤ بە خودی خۆی و زۆر شتیتر.
لە ئێستادا کە پەتای کۆرۆناڤایرۆس تاڕادەیەکی ئێجگار زۆر گشت سەرزەوی گرتۆتەوە بە یەکەمجارە ڕۆژی جیهانی فەلسەفە لە یەکەم سالیادییەوە، لە 2002 وە، بکەوێتە ناو ڕۆژێکی پڕ لە تەنگژە و پەرێشی مرۆییەوە. وەختیەتی بەو بۆنەیەوە بپرسین فەلسەفە لەم ئێستا پڕ تایاوییەدا چی پێدەکرێت؟ کارکردەی فەلسەفە لە ئێستایەکدا کە درماوییە چۆن دەبێت؟ فەلسەفە دەکارێت ڕەوتی ئەستێرەکەمان بگۆڕێت؟ گومانیناوەت پرسیارە فەلسەفییەکان کە بەڵاوبوونەوەی پەتای کۆرۆناڤایرۆسی خستە ژێرتەڕامانی قووڵەوە و تەنگژە تەندروستییەکەش لە ڕێگای خۆیەوە ژینگەیەکی لە گفتوگۆی فەلسەفی هێنایە پێشە کە ڕەخنەی سیستەمی سەرمایەداری و واتای دێمۆکراسی ڕۆژئاوای لە چەند ڕوویەکی جوداوازەوە گرتەخۆی. بەهۆیەوە باس لە ئێکۆلۆژی و سیاسەتی ژیاریش (بایۆلۆجیش) هاتەگۆڕێ.
سەرباری ئەوە، پرسیاری سودی فەلسەفە چییە چی دەبێت گەر قسە لە ترس، لە کاتاسترۆفە (بەڵا) کان نەکات! لێرە، لەم ساتەوەختە ڤایرۆساوییە فەلسەفە قسەی لە سیاسەت، زانست و چەندین چەمك و واتای تر(نەخۆشی، مەرگ، گۆشەگیری و…) کردە ئامانج. فەلسەفە چارەنووسی مرۆڤ و بوونەوەرەکانی تر لە دەموەختی وادا ڕاڤەی تەواودەکات و لە گشتەوە بەرەو ناگشت هەنگاوی بەدەنێت. واتە فەلسەفە کاری یەکلاکەرەوە ئەنجامدەدات نەك گەمە و گەڕەکردن لە زانستەکان و کۆمەڵگە. هەردەم ئەو هاوکێشانەی فەلسەفە کاریان لەسەر دەکات ئەنجامەکانی بە قازانجی بەرژەوەندی گشتی مرۆڤەکان و دەوروبەریان دەگۆڕێتەوە. بۆیە فەلسەفە هەر لە سەرەتای بڵاوبوونەوەی پەتاکە هێمای بە ئەوە کرد، ئەم پەتایە توانیویەتی ترسێکی گەردووناوی بڵاوبکاتەوە (ترس لە یەکتر، ترس لە تەنیای بەهۆی گۆشەگیرییەوە کە پەتاکە دەیسەپێنێت، ترس لە نەتەوە و کولتووری تر، ترس لە مردن، ترس لە ناشتنی مردووەکان، ترس لە جەستەی کۆرۆناوی، و…) لەژێر سایەی ترسەکانیش واتای ئازادی، ئازادی تاکەکەس، زۆرترین زیانی بەرکەوت. بێگومان ئەو زیانە لە ئاکامی زۆرداری سیاسییەوە نەبوو، لە ئاکامی زۆبری ڤایرۆسەکەوە بوو ترسی، ترس لە مەرگی، لەناو خەڵك نۆرماڵکرد. ڤایرۆسەکە وایکرد جووڵەی هاوڵاتیان سنوورداربکرێت و تەنیای شیاوبێت. ڤایرۆسەکە ژینگەیەك لە تەنیایی نوێی هێنایەکایەوە. مەوداکان کە خەریك بوون لە سەردەمی نیولیبرالیزم بەرەو نەمان دەچوون ئەم پەتایە تووندیانیکردەوە و دابڕانەکانی ئەستەمترکرد. تەکنەلۆژیا کە لە سروشتیدا تەنیایی و دابڕانی بەرجەستەکردووە پەتای کۆرۆنا پێویست

و پەسەندکراویکرد. بە یاسا تەنیایی و دابڕان لەیەکتر مرۆییکرا. لێرەشەوە ویست بۆ شرۆڤەکاری فەلسەفی نەشونمایکرد.

ویست بۆ شرۆڤەکاری فەلسەفی

شرۆڤەکاری□ ف□لس□فی□کان بەرھەمی بیرکردنەوە و دواتر ئەو شیکاریانەن بیرکردنەوەکان دروستیاندەکەن، کە ئەوەش گوزارە و دەربرینی فەلسەفی دێننەکایەوە و کار لەسەر بینین و بیرۆکەکانمان دەکەن. ئەو شتانە ھەڵدەوەشێننەوە کە تێیگەیشتبووین و لامان بوونە بە یەقین، ئەو مانایانەی دابومانە پاڵ شتەکانی دەوروبەرمان، ئەوانەش کە واماندەزانی چارەسەرمانکردوون و لەبارەیانەوە بە دەرئەنجامگەیشتووین.

گفتوگۆی بیریاران سەبارەت بە ڕووداوەکان ھەمیشە گرنگی خۆیانیان ھەیە. دوو جۆر بیرمەندمان ھەیە: ئەوانەی لە ژیانن و ئەوانەش کە لە ژیانا نین و نووسین و بۆچوونەکانیان بە سەرچاوە وەردەگیرێن. پاش بڵاوبوونەوەی خێرای COVID-19 بیریاران لێرە و لەوێ لە ئەوروپا ھزری خۆیان بۆ وتن لەسەر پەتای ناوبراو خستەگەڕ و بۆچوون و شرۆڤەکانیشیان ناھاوشێوەیی و نالێکچوویی و بگرە پێکدادانی ھزری و ئێدیۆلۆژیشی لێکەوتەوە. وتنەکانی ئاگامبێن و وەڵامەکانی ژیژك کە پاشان تێرامانەکانی بادیو و نانسی و مۆران و ئەوانیتری بەسەراھات گفتوگۆکانی گەرمتر کرد و بۆچوونی فەلسەفی بیریارە مردووەکانیش(فوکۆ، کامۆ، …و) سەبارەت بە تاعون، مردن و ئارکۆلۆژیای دەسەڵاتی سیاسی و دەسەڵاتی پزیشکی و تەندروستی ھاتنەوەگۆڕێ و بەر و□ بەرھێنانی ھزری جۆراوجۆریشکەتن.

گەورەترین پرسیارێك دۆزی پەتای کۆرۆناڤایرۆس بۆ بیریاران ھێنایەپێشێ ئەوەیە کە، ئەم دۆزە چەند کاریگەری لەسەر مافی مرۆڤ؟ ئازادی تاك؟ دێمۆکراسی؟ دادەنێت. لێرەشەوە زۆربەی گفتوگۆکانی تری بیریاران سەریانھەڵدا. بیرمەندەکان پێیانوایە ئەو زیانە ئابووریانەی حکومەتەکانی ئەوروپا دەیکەن کاردانەوەی تەنیا لەسەر بێکاری و ھەڵاوسان نابـێت بگرە لەسەر ماف و ئازادیەکانی تاکیش. ئازادی تاك چ بەھایەکی ھەیە کە بێکار بیت؟ ئەم پرسیارە ئەو گوزارەیەیە کە ئێمە پێمانوایە پێویستی بە وەستانێکی زۆرە. موسیبەتی کۆرۆناڤایرۆس بۆ بەشێك لە بیریاران خۆی لەو وێنە ترسناکەدا نیشاندەدات کە مەرگ دەبێتە ژمارە، مەرگی پیر لە مەرگی گەنج جیادەکرێتەوە، مەرگ یان چار□ بڵێین ئەم پەتایە چەند ئابووری دادەڕمێنێت. لێرەوە دەبینین کە خەمی دەسەڵاتی سیاسی کەمتر مەرگە، بەڵکو دۆخی ئەو ئابوورییەیە کە ئەو پەتایە بەرەو

داڕمانیدەبات. هەر جۆرێك لە قەیرانی ئابووری یان سیاسی كە سەرهەڵدەدات(ئەوەی ئێستا دروستبووە بەزۆری دەچێتە خانەی قەیرانی تەندروستی و پزیشكیەوە) هەمیشە پرسیاری دێمۆكراسی دەكاتە پرسیارە گەورەكە كە لە كۆمەڵە هاوچەرخەكان سەرنجێكی زۆری دەخرێتەسەر. ئەمەش بەهۆكاری ئەوەی، زۆرترین هیوا لەو وڵاتانە بە ئایندەی واتای دێمۆكراسی و ژێركەوتنی ئەم واتایە و ماف و ئازادییەكانەوە پابەندە.

تێكرای ئەو بیرمەندانەی شرۆڤەیان بۆ پەتای كۆڤید-19 كرد رەهەندی ئابووری-سیاسی ئەم پەتایە كەوتە شرۆڤەكانیانەوە و دۆزی ئابووری جیهانیش پێش پەتاكەیان ئاخنییە نێو بۆچوونەكانیانەوە و لە سێبەری ئەوەشدا قسەیان لە قۆناغی پۆست كۆڤید-19 یش هێنایەپێشێ. هەر لەوێڕا بیریاران قسەیەكی بەردەوامیان لە سێستەمی ئابووری-سیاسی جیهان كرد، كە لە خودیخۆیدا باسبوو لە حكومەتەكانی رۆژئاوا. قسەی فەیلەسوفان لە سێستەمە سیاسییەكان قسەی لە سێستەمی ئابووریش هێنایەگۆرێ. بۆیە ئەو بزاڤە ئابووری-سیاسیانەش ئەم سێستەمانە بەرهەمیان هێناوە و بەخێویان كردوە، مەبەست سەرمایەداری جیهانییە، سەرنجی زۆری خرایەسەر، كە ئەوەش گفتوگۆی كۆلۆنیالیزم/ پۆست كۆلۆنیالیزم، سەرمایەداری/ پاش سەرمایەداری، لیبرالیزم/ نیو-لیبرالیزمی خستەو□ بەرباس.

گڵوباڵبوونی پەتاكە هەڵوێستەی گڵوباڵی لەگەڵ خۆی هێنا. فەلسەفە ئاگادارە زانست چەند بەرەوپێشەوەچووە ،مافی مرۆڤ و پرسی دادپەروەری چەند دەنوكی لەسەر بووە تا گەیشتوەتە ئەم ئاستەی ئێستا. فەلسەفە دەمێكە، هیچ نەبێت لە دوای شۆرشی فەرەنسیەوە، خەمی گەورەی بەهاكان و پرینسیپە رەوشتییەكانە كە گەشەبكەن و لەناو تاكە جوگرافیایەك نەوەستن و قەتیسنەكرێن هەرچی پەتای كۆرۆناڤایرۆسە سەرلەبەر ئاقاری تەشەنەسەندنی بەهاكانی گۆری و وڵاتان□ گ□ورەكانی ئەوروپا (بەریتانیا، ئەڵمانیا، فەرەنسا)، ئەمەریكا و جەمسەرەكەی تریشی(ڕووسیا، چین و هیندستان) والێكرد لەوای خۆیابن و خەمە گەردوونیاویەكەی بەهاكانیان بەلاوە مەبەستنەبێت. ئەمەش لێدانی دیدی پێكەوەژیان و ئاوابوونی هاوڵاتیی□تی گەردوناوی (كە یەكیەتی ئەوروپا بانگەشەی زۆری بۆ كرد) لێو□ بەرهات.
ڕەخنەكانی بیریارانی ڕۆژئاوا لە سێستەمە سیاسی و ئابوورییەكانی جیهان ڕەخنەی بێ بنەما نیین و پێشینەی تیۆریی و هزری خۆیانیان هەیە و دەرهاویشتەی ئەو مێژووە نالەبارەشن كە ڕۆژئاوا لەناوەوە و

دەرەوەی سیستەمی سیاسی و ئابووری و سەربازی تەنانەت کولتووریش گۆڕاویەتی. بەپێی بیریاران مافی خۆیانە دووری سیاسی و ئابووری ئەو سیستەمە بخەنە وتنەکانیانەوە و بەهۆی ئەم پەتا سامناکەشەوە سەرلەنوێ سەرنج بخەنە سەر حکومەتە هاوچەرخەکانی ڕۆژئاوا و هاوچەرخبوون و پێشکەوتنیان گوماناوی بکەن. بیری بیریاران ئەو وانانەمان لەم ڕووەوە فێردەکەن کە، هەڵکردن لەتەك پەتا کارەکی سانا نییە و ئەزموونی مامەڵەکردنیش لەتەکیا جۆراوجۆرە و سەرکەوتن و ژێرکەوتنیشی بەدەمەوەیە. هیچ نەبێت تەکنەلۆژیای پزیشکی پێشکەوتوو و ئاستی زانستی باڵا و ئابووری چاکی دەوێت. بەپێی وڵاتانی هەژار بەپێیپێویست ناکارن ڕووبەڕووی ببنەوە. وڵاتانی ئەوروپا لەچاو هەندێك لە وڵاتانی ئاسیا (سەنگافورە، تایوان، هۆنکۆنگ) مەترسیەکەیان باش تێنەپەڕاند. وڵاتانی کۆریای باشور، ژاپۆن و تەنانەت چینیش توانیان لەچاو هەندێك وڵاتی سەنتەری ئەوروپا(ئیتالیا، ئیسپانیا، فەرەنسا) باش لێیبێنەدەرە. بگرە بەشێکی زۆریش لە خەڵکی سەنگافورە، تایوان، هۆنکۆنگ، ژاپۆن ئەوروپایان جێهێشت و هەوڵیاندا بەرەو زێدی خۆیان بگەڕێینەوە. ئەوەش نەك هەر لەبەر بەرزبوونەوەی ڕێژەی تووشبووان لە سەنتەری ئەوروپا لەبەر زیادبوونی ئەو ڕەگەزپەرستیەش لە ئەوروپا لە ساتەوەختی پەتاکە دژ بە خەڵکی ئاسیا پیادەکرا.

بەپێی فەلسەفە بێت شۆرشی قایرۆسانە هەڵناگیرسێت

سەرەتای تەشەنەسەندنی پەتاکە بەپێچوونی بیریاری کۆریای باشور بیونگ- شول هان Byung-Chul Han لە شوێنێکی وەك ئیتالیا ئامرازی هەناسەدانی دەستکرد لە پیرەکانەوە بە لاوان دەگوازرایەوە و هاوکات کەوتنە سنورداخستن و بانگەشەکردنی دۆخی ئاوارتە کە ئەوە سەرەتایەکی مەترسیدار بوو بۆ ئیتالیەکان. هێنانەپێشەی ئەم دۆخە ئاماژەیە لەسەر نەهامەتی سەروەریی وڵات و گەڕانەوەی دەسەڵاتی تاکڕەوی سەروەریی”. نەك هەر ئەوە بگرە ئەوروپای ئۆرۆ Euro کەوتە ڕاوە بێگانە و دەرگاداخستن بەڕووی ئاوارەکان. لەکاتێکدا خودی ئەوروپا لە ساتەوەختی پەتاکە شوێنە ترسناك و پەسەندنەکراوەکە بوو، چەقی پەتاکە دەکەوتە ئەوروپاوە و دەبا پێچەوانەکەی بکرێت و جیهان لە ئەوروپا بپارێزرێت”. شتێکیش کە شایانی وتنە لێرە ئەوەیە کە، پێویستە هەموان بپرسین” بۆ وڵاتانی ئاسیایی ، وەك: تایوان، سەنگافورە، کۆریای باشوور، ژاپۆن، چین، هۆنگ کۆنگ توانیان باشتر لە ئەوروپا ڕووبەڕووی پەتاکە ببنەوە؟ ئەم وڵاتانە کە هەڵگری عەقڵێکی دیسپۆتیستی ئاسیایین سەرچاوە لە نەریتی

کۆنفۆشییەوە هەڵدەگرن. خەڵکی ئەم ولاتانە کەمتر یاخین و زۆرتر گوێڕایەڵی دەسەڵاتەکانیانن و متمانەیەکی زۆریشیان بە دەسەڵاتەکانی خۆیانە لە چاو وڵاتانی ئەوروپا. ئەو زانیارییە ژمارەییانەش لەم جۆرە وڵاتانە بڵاودەکرێنەوە جێی متمانەی خەڵکن و کار لەسەر کەمکردنەوەی تووشبووان و مردن جێدەهێڵێت. لەم وڵاتانە تەنیا قایرەسناس و پەتاناسەکان نەبوون کە ڕووبەڕووی پەتای کۆرۆنا قایرەس بوونەوە زانایانی کۆمپیوتەریش بوون. نەك هەر ئەوە بگرە لە وڵاتانی ئاسیای ناوبراو هۆشیاری ڕەخنەی تیۆریی سەبارەت بە داتا و زانیارییەکانی دەوڵەت زۆر لاوازە. ئەو سیستەمی چاودێرییە پێشکەوتوەی لە بەشێك لەم وڵاتانە دانرا (بۆنموونە چین) زۆرترین سودی بە ڕێگرتن لە تەشەنەی پەتاکە گرت. بڵاوکردنەوەی کامێرای چاودێری لە شوێنە گشتییەکان و وەگەڕخستنی فرۆکەی بۆ فرۆکەوانی گەڕیدە بە دەستنیشانکردنی پلەی گەرمای لەش و دواتر ئاگادارکردنەوەی خەڵك لە ڕێگای نامەی تەلەفۆنی دەستییەوە لەو هەنگاوە خێرایانە بوون کە بە کۆنترۆڵی پەتاکە لە گشت کون و قوژبنێکی کۆمەڵگە گیرایەبەر””. سەرکەوتنی بەشێکی زۆر لەو دیسیپلینەی وڵاتانی ئاسیای ناوبراو بە شێوازی ژیانی کەلەکتیڤی کۆمەڵگە ئاسیاوییەکان دەگەڕێتەوە لە چاو کۆمەڵگە ئەوروپایەکان کە شێوازی تاکگەرایی تیازاڵە.

ئەڵبەتە””بڵاوکردنەوەی زانیاریش باشترین ڕێگری بوون لە بەردەم تەشەنەسەندنی پەتاکە لە وڵاتانی ئاسیایی کە ئەمە لە وڵاتانی ئەوروپا بە سنورداخستن چارەسەرکرا. لە شارێکی وەك وۆهان هەزارەها سیخور بڵاوکرانەوە تا گشت جووڵە و هەڵسوکەوتی دانیشتوان چاودێریبکرێت. ئەو ڕێگایانەی گیرانەبەر پشتی بە زانیاری و داتاکان بەست تا بگەنە ئەو کەسانەی دووچاری پەتاکە بوونە یان پلەی گەرمای لەشیان بەرزە. ئەمە بەردەوام بوو تا ئەو ئەندازەیەی پەتاکە لە بەژمارەکردندا بەرجەستەکرا. ئەو شێوازەی لە شوێنێکی وەك چین گیرایەبەر بە ڕووبەڕووبوونەوەی پەتاکە شێوازێکی تازەبوو لە بەرجەستەکردنی سەروەریی جیا لەوەی لە ئەوروپا پیادەکرا. تەنانەت لە بەکاربردنی ماسکیش لە سەرەتای پەتاکە جیاوازیەکی بەرچاو لە نێوان وڵاتانی ئاسیا و وڵاتانی ئەوروپا دەبینرا. ئەمەشیان دیسانەوە پەیوەندی بەو جیاوازییە تاکییەوە هەبوو لەنێوان ئەو دوو کولتوورە جیاوازەدا هەن(کولتووری ئەورووپایی و کولتووریی چینی تەتالیتاری کۆنفۆشی).
بەقسەی ئەم بیریارە بێت دەمێکە بە دوژمن دەژین و دەمێکیشە جەنگی سارد کۆتای هاتووە. ماوەیەك جۆرە شڵەژانێك بەناوی تێرۆری ئیسلامی

دروستبوو. گومانیناوێت ئەو کۆمەڵگە جیهانییەی سەرمایەداری ماندوویکردبوو لەناکاوا ڤایرۆسێك تیایا سەریهەڵدا و جیهانیشی پڕکرد لە ترس و ئەوەش بووە هۆکاری دروستبوونی ڕێگری و داخستنی سنورەکان. لێرەوە جەنگ دەستیپێکرد. جەنگ بەرامبەر دوژمنێکی نادیار. ئەو ترسەش کە لە ئاکامی ئەم ڤایرۆسەوە دروستبوو پەرچەکردارێکی کۆمەڵایەتی و جیهانی بوو بەرامبەر بە دوژمنێکی تازە. لەبەرئەوەی دەمێك بوو لە کۆمەڵگەیەکی پۆزەتیڤی بێ دوژمن دا دەژیاین بۆیە پەرچەکردارییە کۆمەڵایەتییەکە توندوتیژئامێز نەبوو. هەر ئەم دوژمنە تازەیە (ڤایرۆس) جێ ئەو دوژمنە تێرۆریستەشی گرتەوە پێشتر ڕووبەڕووماندەبوەوە.

ئەم بیرمەندە کۆری-ئەڵمانییە ڕەخنە لە بۆچوونەکانی سلاڤۆی ژیژەك دەگرێت سەبارەت بە کاریگەری خراپی پەتای کۆرۆناڤایرۆس لەسەر سەرمایەداری جیهانی. ئەوەی چین کردی بە بۆچونی بیۆنگ- شول هان دروستکردنی مۆدێلێك بوو لە پۆلیسی دیگیتاڵی وەك دژە مۆدێلی ڤایرۆس. ئەمەش چینی لە پەتاکە پاراست. گومانیشیناوێت کە سەرمایەدای پاش پەتاکە پتر گەشەدەکات و دێتەسەرپێی خۆی. ناشێت ڤایرۆس بە عەقڵ بگەڕێنەوە. گرنگ پاش پەتاکە ئەم مۆدێلە چاودێرییە دیگیتاڵە نەگاتە ئەوروپا. گەر ئەمەش ڕوبدات ئەو کات ئەوە لە ئەوروپادا ڕوودەدات کە ئاگامبێن ناویناوە""ڕەوشی ئاوارتە""، کە لەگەڵ کاتدا ڕەوشە ئاوارتەکە دەبێتە ڕەوشێکی سروشتی.
بەپێی تێگەیشتنی ئەم فەیلەسوفە ڤایرۆس سەرمایەداری لەناونابات و شۆڕشی ڤایرۆسانەش هەڵناگیرسێت. ڤایرۆسێك نییە کە توانای شۆڕشی هەبێت. ناشێت بەهیوای شۆڕشێکی ڤایرۆسانەوە بین. پاش کۆتایهاتنی ڤایرۆس دەکرێت بیر لە شۆڕشێك بکەینەوە کە مرۆڤایەتی بکارێت هەڵیگیرسێنێت. ڤایرۆس گەشەگیرماندەکات و تاگکەرایشمان لاوازدەکات و هیچ هەستێکی هەرەوەزیشمان تیادروستناکات. ئەوەی دەیکات ئەوەیە کە وامانلێدەکات هەریەکێکمان تەنیا بایەخ بەخۆی بدات. ئەو هاریکارییەش لە نێوان مەودای کۆمەڵایەتیدا دروست دەبێت هاریکارییەك نییە کۆمەڵگەیەکی پترئاشتیخواز و دادپەروەرمان بۆدروستبکات.

کۆرۆناڤایرۆس وایکرد فەلسفە جۆرێك لە بیرکردنەوە دروستبکات

بمانەوێ و نەمانەوێت کۆرۆناڤایرۆس جۆرێك لە بیرکردنەوەی دروستکرد و جۆرێك لە فێربوونەشی هێنا کە مرۆڤەکان پێویستیان بە ووردتر بیرکردنەوە و وەستانە بە دیار بیرکردنەوەکانەوە. وەستان لەسەر بیرکردنەوە واتە گەڕانەوە بۆ دواوە، بیرکردنەوە لەوەی ڕوویداوە و لەوەش کە دێت، کە بەڕێوەیە. کۆرۆناڤایرۆس بیرکردنەوەکانی لەگەڵ

ترسێك یەكیگرتەوە كە ترسی بوونی مرۆیی مرۆڤە. ئەم ترسە لە یۆنانی كۆنەوە فەلسەفە بە بەچوونی جیاوە قسەیتیاكردوە و هەمیشەش ڕەهەندی مورالی لەو بارەوە بە قسەكانی داوە. بوونی مرۆیی مرۆڤ تەنیا مرۆڤ تێیدەگات. نەك هەر ئەوە بگرە مرۆڤ قسە لەسەر بوونی بوونەوەرەكانی تریش دەكات. مرۆڤ تاكە بوونەوەرە عاقڵەكەیە كە توانای ئەو قسەیەی هەیە. وەرای ئەوە، هیچ كات فەلسەفە هەندەی ئێستا دەوڵەمەند نەبووە و لەسەر میراتەكی فەلسەفی بەپیت پاڵینەداوەتەوە كە ئەگەر یۆنان دەروازەكەی بەت تەمەنی 27 سەدەیەك تێدەپەڕێنێت. مرۆڤ ئێستا زۆرترین بەرهەمی فەلسەفی لەبەردەمە كە دەكارێت شتی لەوە فێربێت، بەڵام ئایا شتی لەوەفێربووە؟ گەر نا هۆكارەكەی چییە؟ بەئاگایی مرۆڤە لە بوونی خۆی؟

بیركردنەوەكانی هەنووكەمان پێمانئەژن، كۆرۆناڤیرەس ڕۆژگار و كاتێكی تایبەت بە خۆی سازاندووە. شەڕە ئابووریەكان ،كە شەڕی سیاسی دورستدەكەن و بەردەوامییان هەیە، بەشێكن لە سێستەمی ئابووری جیهانی و خەیاڵی مرۆڤەكانیش بەرەو ئەوە دەبەن كە كۆرۆناڤیرەس لە ئەزموونگەكان دروستكراوە. بەشێكیش وەك شەڕی نێوان دەزگا هەوڵگریە زەبەلاحەكانی دەبینن. تێۆریەكی تریش هەیە كە پێیوایە بڵاوبوونەوەی كۆرۆناڤیرەس دەستپێكی شەڕێكی ئابوورییە لە فۆڕمی شەڕی بایۆلۆجی كە دواتر ئەوەی لەوەبەرهات كە ئێستا مرۆڤایەتی تیایدەژیت، لەم بارەیەشەوە تۆمەتەكە دەدرێتەپاڵ چین-ئەمەریكا، كە یەك لەمانە دەستپێكی ئەو شەڕە بایۆلۆژییەن كە ئێستا كۆرۆناڤیرەسی لێهاتەدونیا. بیركردنەوەكان بەرەو ئەوەش دەچن كە، بەرپرسیاری كۆمەڵایەتی دەسەڵات لەگەڵ باری نائاسای دوو جەمسەرن، ئیدارەكردنی ترس، كەمكردنەوەی مانگرتن و خۆپیشاندان تا پلەی نەمان، لاوازكردنی ماف و ئازادی تاك بەشێوازێكی نەرمتر لە قۆناغی پێش كۆرۆناڤیرەس. واتە ڕاهێنانی تاك لەسەر لە ماڵەوە بوون بە پاساودانی پاراستنی تەندروستی، تەندروستی جەستەكرا بە خەمی هەموان. هەموان بووینە كۆیلەی جەستە. تەنانەت دووبارەبیركردنەوەی حكومەتەكان لە ڕەهەندی سیاسەتی تەندروستی بەپێی بیریاران دەسەلاتەكانی ڕۆژئاوای والێكرد ڕەهەندی ئاسایشی ،سیاسی و كۆمەڵایەتیشان لەناو ڕەهەندە گەورەكە كۆبكەنەوە (بەرجەستەبكەن). باری نائاسای و قەدەغەی هاتووچۆش یەكانگیربوون و لەرێگای سیاسەتی ناوخۆی وڵاتیشەوە خرایە ناو سیاسەتی تەندروستییەوە. بۆیە بەشێك بۆئەوەدەچن ئەم پەتایە لە هەناویدا هەڵگری توخمی ململانێ و پێكدادانە گەورەكانە. زلهێزەكان لەژێرپاڵتۆی ئەم پەتایە خۆیان جۆراوجۆر دەردەخەن و خۆشنودەكەنەوە، تەكانێكی ئابووری نوێ بە هێزی ئابووری خۆیان دەدەن. ئابووری نوێكردنەوە و لە هێڵەگدانی

ئابووری جیهانی هەژارانی هەژارترکرد، وڵاتە قەرزارەکان زۆرتر کەوتنە ژێرسایەی بانقەگەورەکانەوە، ئاقاری ئابووری جیهانی گۆڕانی تێکەوت، گۆڕان بەرەو بەرخۆری زۆرتر و تێکشکانی بەرهەمهێنەرە بچووکەکان و…هتد. بەم جۆرە یەك لە وانەکانی ئەم پەتایە ئەوەیە کە کۆلۆنیالیزم کۆتای نەهاتووە و بگرە فۆڕمی تازەشی وەرگرتووە. زانست بە کۆلۆنیالیزم دەشێت بەکاربرێت، ئەزمونگاکان شوێنی دروستکردنی مۆدێلە نوێکانی کۆلۆنیالیزمی نوێن. ڕەوی سیاسی نوێش لەژێر پەردەی ئەم پەتایە دەرکەوت. وەکیتریش، پەتاکە هەوڵێك بوو بۆ بچووککردنەوەی جیهان، دەربازکردنی جیهان لەو پەرشوبڵاوییە ئابووری و بازرگانییەی پێوەی گلابوو. دواتر سەرلەنوێ دابەشکردنەوەی ئابووری جیهان، داهات و بازاڕ. هەموو ئەم بیرکردنەوانەش بەشێکن لەو بیرکردنەوانەی شیکاریە ڕۆژانەییەکانی خەڵکی عەوام و ناعەوام پێوەی پابەندن.

فەلسەفە دەکارێت لە ساتەوەختی تەنگژەی تەندروستیدا هاریکارمان بێت؟

هەموو دەزانین کۆرۆناڤایرۆس دونیایەك پرسیاری سیاسی، ڕەوشتی و بوونناوی بناغەیی خستەڕوو. ئەمەش وایکرد هەر لە سەرەتای بڵاوبوونەوەی پەتاکە لە ئەمەریکا و جیهان هەندێك بیریاری چالاك بگەنە ئەو باوەڕەی لەم ساتەوەختە پەتاوییە چاترە فەیلەسوفەکان بهێنرێنەگۆ تا گروپە کۆمەڵایەتییەکانی تر. بۆیە ڕۆژنامەی ”کاتە ئێرلەندییەکان” لە ڕێگای هەندێك بیریاری چالاکەوە ئەو پرسەی تاوتوێکرد. لەم بارەیەوە دەچینە لای Charlotte Blease کە، یەکێکە لە دامەزرێنەرانی سەنتەری فەلسەفەی ئێرلەندی سەر بە زانکۆی هارڤارد. ئەم خانمە بیرمەندە ئێرلەندییە دانبەوەدا دەهێنێت کە، لەناو ئەو هەموو ترس و شڵەژانەی پەتای کۆرۆناڤایرۆس دروستیکرد بەدەگمەن بینیمان باس لە ڕۆڵی دکتۆرەکانی فەلسەفە بکرێت. هیچ نەبێت لە بەر ئەوەی فەیلەسوفەکان لە زۆربەی گرووپە کۆمەڵایەتییەکان زیاتر شارەزاییان لە بابەتی خۆ-گۆشەگیری هەیە، ئەو شتەی پەتاکە هێنای. فەلسەفە لەسەر دەستی فەیلەسوفەکان مەیلێکی زۆری بە شتە پراکتیکیەکانی ناو ژیان هەیە. بەخۆشیان لە دونیاپەرستییەوە دوورن و دەشکارن کارا لە پسپۆرانی تر قسە لە هەندێك لایەنی پراکتیکی بکەن کە بەهۆی کۆڤید-19 وە دروستبوونە. ئەو دەمەی فەیلەسوفەکان دەهێنرێنەگۆ سەبارەت بەو لایەنانەی کۆڤید-19 بەیهێناین ئەوە دەخەنە ژێرپرسیار و گومانەوە کە زۆربەمان نایبینین: بەو کەمییەی لە پێداویستییە پزیشکییەکان هەن کە لە مەرگ ڕزگاربکەین و لە کێش

بگەڕێین بمرێت؟ باشە بۆ دەبێت ئەم کەم و کوڕییە لە پێداویستییە پزیشکییەکاندا هەبێت؟ ڕێکخراوەکانی تەندروستی چ بەپرسیارییەکیان بەرامبەر پزیشکەکان هەیە یان خودی پزیشکەکان چ بەرپەرسیارییەکیان سەبارەت بە خەزانەکانیان هەیە؟ چۆن یارمەتییە فینانسییەکان بەسەر ئەوانە دابەشبکەین کە پێویستیانە؟ ئەو کەسە کێیە کە بە شارەزا (پسپۆر) ناویدەبەین؟ شیاوە داتاکان تەنیا سەرچاوەیان دەزگا ئەلکترۆنییەکان بێت؟

ئاشکرایە دکتۆرەکانی فەلسەفە ناکارن چارەسەر بخەنەبەردەست وەك ئەوەی کە پزیشك و زانایان دەیکەن، لە بەشێوازی خۆیان دەتوانن بەشداری لە چارەسەری سیاسی و ئابووریدا بکەن. هەرچی ڤیتۆریۆ بوفاشی Vittorio Bufacchi یە لەدیدەکی تری فەلسەفییەوە دەمانخاتە ناو گفتوگۆی چۆن فەلسەفە دەکارێت لەم ساتەوەختی تەنگژە تەندروستییەدا هاریکارمانبێت؟ بۆ ئەم نووسەرە گفتوگۆی بواری ئەپستیمۆلۆژیای کۆمەڵایەتی تایبەت بە پسپۆر و گەواهی و متمانە لە پەیوەندی بە تەنگژەی کۆڤید-19دەچێتە سەر ئەو لایەنەش کە چۆن خەڵکی ئاسایی گەواهی پسپۆرەکان هەڵسەنگێنن و چۆنیش ئەوە ببێتە جێگای باوەڕ. بەبۆچوونی ئەم نووسەرە ئەو متمانەیەی بە پسپۆران هەمانە متمانەیە لە ئاستی دوو. ئەمە متمانەمان بە پسپۆرەکانمان هەیە، چونکە خەڵکانی تر(بەنموونە حکومەتەکانمان) پێماندەڵێن پێویستە متمانەمان بە پسپۆرەکانمان هەبێت، لە متمانەمان بە سیاسییەکانمان جیاوازە لە متمانەمان بە زاناکانمان. یەکەمجاریش نییە سیاسییەکانمان ئەو ئامۆژگارییانە دەشێوێنن کە لە پسپۆرەکانەوە بە بەدەستهێنانی دەستکەوتی سیاسی وەریدەگرن. کەوابێت متمانە بە کێ بکەین؟بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە ئەم بیریارە لەوەوە دەستپێدەکات کە فەلسەفە لەم ساتەوەختەدا توانیویەتی کاری خۆی بکات. فەلسەفە فێری ئەوەی کردوین کە هەموو کەسێك خۆی لە هەڵەکانی بەرپرسیارە، بەدەر لەوەی حکومەتەکانمان لەو هەڵانە ئاگادارماندەکەنەوە یان نەخێر. سوێندی هیپۆکراتی Hippocratic (لێرە مەبەست فەیلەسوف و گەورە پزیشکی یۆنانی هیپۆکراتەسە Hippocrates) سوێندەکی پزیشکی باڵایە کە پزیشکەکان پێپابەندن. ئەم لایەنەش تەنیا بە دامەزراوەی تەندروستییەوە وابەستە نییە و پرینسیپەکی ڕەوشتییە کە هەموان پێویستمان بە پابەندبوونە پێوەی. ئەم لایەنەش لەگەڵ کۆڤید-19 بووە بابەتی گفتوگۆی پزیشکی و فەلسەفی. بایەخدان بە ڕۆحی مرۆڤەکان و گرنگیدان بە تەندروستیان بەبێ بیرکردنەوە لە تێچوون بەشێکە لەو پابەندبوونە.

هاوکات بیرمەندێکی تر، سکای کلێری Skye Cleary، پێیوایە ئەم

پەتایە بۆ زۆرێك جۆرێكە لە گومڕایی و ڕاڕایی كە قابیلە بە تێگەیشتن. میلیۆنەها ژیان تێكدەشكێنێت، زانیاری هەڵە، بێ باوەڕی و ئینكاریش بڵاودەكاتەوە و ژمارەی مردووش لە زیادبووندایە. لەم بارەیەوە ئەم نووسەرە بۆچوونێكی فەلسەفی لە خانمە فێمینیستی فەرەنسی سیمۆن دێ بۆڤوار Simone de Beauvoir ەوە قەرزدەكات: بۆئەوەی م□ر□ق بیت پێویستە لە گومڕایی بژیت و چارەسەرەكەش ڕزگاربوون نییە لە نادڵنیایی، دانپیاهێنانە بەو نادڵنیاییە وەك هەل و مەرجێكی بوون. لەگەڵ ئەوەشدا كە هەستدەكەین گۆشەگیرین، بەتایبەت لەماوەی كەرەنتین دا، بەسودە بۆ هەموان ئەوە تێبگەین كە ئێمە هەموو ڕووبەڕووی هەمان حاڵەتی مرۆی دەبینەوە. ئەو دەمەش كە هاریكارنین لە سنورداركردنی تەنگژە تەندروستیەكە زۆر بە ئاسانی كار بۆ ئاڵۆزتركردنی دۆزەكە دەكەین. ئەمەش مانای ئەوەیە كە پێویستە خۆشگوزەرانی یەكترمان پێویستبێت. تەنانەت ئێمە گەر پێوەشنەبین خۆ ئەم پەتایە بەشێك لە هاوڕێ و خزم و ناسیاوەكانمان دووچاردەكات و ئەمەش كاردانەوەی لەسەر ئێمەش دەبێت.

سەبارەت بە بۆچوونەكانی Paul OGrady تایبەت بە پەرچەكرداری فەلسەفە لە دەمی تەنگژەكانا بەوە دەستپێدەكەین كە ئەم نووسەرە گوزارەیەكی ناسراوی سوكراتمان بە نموونە بۆدێنێتەوە: ئەو ژیانەی تاقینەكراوەتەوە ژیان نییە. ڕەنگە ئەم گوزارەیە بۆنی جۆرە غرورێكی لێو□ بێت، لەهەمانكاتدا خودی گوزارەكە بۆنی جوڵە و گەشت و دەمەتەقێ فەلسەفییەكانی سوكراتیشی لێدێت كە لە ڕێگاوبانەكان لەگەڵ خەڵكی عەوام كردوونی. كە لەوێڕا ویستویەتی بزانیێت چی گرنگە؟ چ جۆرە ژیانێك هەڵببژێرین؟ ژیانێكی باش و بە بەها چ جۆرە ژیانێكە؟ ئەوەش دەڵێت كە خوێندكارێكی جارێكیان لێیپرسیوە: بۆ فەیلەسوفەكان خەمۆكن؟ پێیوایە لەكاتی تەنگژەكانا ،وەك ئێستا، ئەم جۆرە پرسیارانە شیاوە كردنیان. ئامرازەكانی بیركردنەوە و ئاگاییخودیی پاڵپشتن كاتێك گشت شتێك لەگۆڕاندایە. هەمووش ئەوە دەزانین كە شێوازی فەلسەفی ژیانی سوكرات بوێری پێبەخشی. خودی فەلسەفەش تەنیا بریتی نییە لە جەستەیەك لە زانین ،بەڵكو شێوازێكی ع□ق□□ی و پرسیارسازییە. تەنانەت خۆشەویستییە بۆ دانایی و ئامرازێكیشە ب□ گ□□دانەوەی عەقڵ بە بەها و سۆزەوە، ئەمەش وادەكات كە بەشێوەیەكی باش بژیت و بمریت. ئەم تێگەیشتنە بەرەو ئەوەمان دەبات كە فەلسەفە دروستكەری دیالۆگی عەقڵییە، لەناومانا كار بۆ ئەوە دەكات پشت بە دادوەری یان بیركردنەوەی پێشوەخت نەبەستین، تا ئەوپەڕی خۆمان بین، توانا و ناوەوەی خۆشمان بپارێزین.

لەم جەنگەی ئێستادا پتر پێویستە ناوەوەی خۆمان بپارێزین

لە لێدوانێك خانمە فەیلەسوفی فەرەنسی ژولیا كریستیڤا Kristeva، لەژێرناوی"" لەم جەنگەی ئێستادا پتر پێویستە ناوەوەی خۆمان بپارێزین""، ئاماژە بە ئەو ڕاستییە دەكات كە بە توانایی لە پێشبینی و پلاندانان یەكێكە لەو ئابروچوونانەی پەتاكە ئاشكرایكرد. لە سەرەتای مرۆڤایەتییەوە ئایینەكان باس لە سنورداری تواناكانی مرۆڤ و كۆتابوونی ئەم مرۆڤە دەكەن كە ئەمە ئێستا بەشێك نییە لە وتاری گشتی ئەمڕۆ. مرۆڤ ئاشكرایە لەم سەردەمەدا لە چۆنییەتی كارگێڕیكردنی سۆزداری و بردنەوەی شوێنی بەساڵاچوان لەهاتووە و [illegible] بایۆلۆجیەكانیش هەنگاوی گەورەیان لەبواری دروستكردن و نوێكردنەوەی خانەدا دیووە، بەڵام ئەمە ناتوانین دوا نرخی پیری بدەین و لەم كۆمەڵگە سێكولارانەی تیاشیدەژین دەبینین مەرگ شاراوەیە و باڵاترین ئەزموونی مرۆییە. تەنانەت ئەم تەوژمە ڤایرۆسییەی كە ڕوویلەناین ئەوەشی لا ڕوونكردین كە پاش پیربوون ئەو لاوازییەی ڕوماڵدەدەنەت ئەستەمە ڕووبەڕووبوونەوەی. لێرە كریستێڤا باس لەو لاوازییە دەكات لەناوماندا بوونی هەیە. ئەم تەنگژە تەندروستییەی ئێستا هەڵاوگەڕانە لە سەرمایەداری نوێی لیبرالی بە سەرمایەداری دیگیتالی. ئەو كاتاسترۆفە مرۆییەی ئەم پەتایە دروستیكرد تەنیا بە هەندێك ڕێكاری سیاسی و ئابووری و تەندروستی چارەسەرناكرێت.

ژولیا كریستیڤا لەو لێدوانەی هەما بە ئەوەش دەكات كە ئەم پەتایە زۆری لەسەر گۆشەگیری فێركردین. لەبەر هۆكاری تەندروستی پێویست حكومەت مانەوەی لەماڵەوە بەسەرماندا سەپاند. ئێدی ماڵەوە و خود لەم بەینەدا چی بەسەر هات؟ كەرەنتینی تەندروستی هەستێكی تەنیای سەیری تیا دروستكردین و بە ئامرازێكی نیولیبرالیانەی فرە جیهانگیریشەوە گرێدراینەوە. ئەوەش شاشەكانی ناو ماڵەكانمان بوون، [illegible] ئینتەرنێتیەكانی ناو جێگا و سەر سۆفاكانمان كە لێماننابنەوە. ئەمە بەجۆرێك هاتەناو ژیانی كەرەنتینمانەوە كە هەستی تەنیایمان وەلاوەنێت. نامە ئەلەكترۆنییەكانمان و [illegible]یان لە نەهێشتنی تەنیاییمان ئاماژەیەك بوون لە پڕكردنەوەی ئەو بۆشاییەی گۆشەگیری كەرەنتین دروستیان كرد. ئەم جۆرە پەیوەندییە ئەلكترۆنییە پێش كۆڤید بەو جۆرە نەبوو.

ژولیا كریستیڤا وەك هەڵگری پرینسیپەكانی ڕۆشنگەری ،كە بریتیبوون لە بێ ئیمانی و گومان، بەچوونی خۆی بە كەرەنتین و گۆشەگیری ساتەوەختی كەرەنتینی تەندروستی بەجۆرێك دەخاتەڕوو كە لە بەچوونە

نیولیبرالییەکانی ئێستامانەوە دوورە. پێشیوایە ڕاستییە ئاینییەکان بەو مەرجە مانایان بۆ بەهای خۆیان هەیە کە سەرلەنوێ بخرێنەوە ژێرپرسیار و سەرنجیشیان لەسەر کێشە و کاتاسترۆفەکانی ئەمڕۆمان هەبێت. لێرەوە ئەم خانمە بیریارە مەترسییەکانی شارستانی ئێستامان دەخاتەڕوو کە لەژێرسایەی تەکنەلۆژیا و بەرخۆری، کە هەردووش وێرانسازی ژینگەییان بۆ سازاندوین کەوتووینەتە ناو جەنگەکەوە. بەمە داوامانلێدەکات لەم جەنگەی ئێستاداپتر ناوەوەی خۆمان بپارێزین وەك هەر شتێکی تر. ڤایرۆسەکان لێرە و لەوێ هەن، چونکە لەشی مرۆڤ جگەلە خانە بەکتریاشی تیایە. ژیانی مرۆڤ و ژیانی جەستەیمان وامانلێدەکات هەمیشە لەگەڵ ڤایرۆس و مشەخۆرەکان بژین، لەگەڵ ئەو هەڕەشانە بژین کە دەوروبەر لێمانیدەکات. خۆشی وتەنی لەگەڵ ئەم جۆرە هەل و مەرجانە دەمێکە دەژێت: لەگەڵ یەکەم ڕۆژی بانگەوازی جەنگی جیهانی دوو لەدایکبووە، مناڵی و لاوی خۆی لە ماوەی جەنگی سارد بەسەربردووە، ئێستاشی لە سێبەری جەنگێکی جیهانی تەندروستیانە بەسەردەبات.

ژێدەر:

Joe Humphreys. Coronavirus: How can philosophy help us in this time of crisis?
https://www.irishtimes.com/culture/coronavirus-how-can-philosophy-help-us-in-this-time-of-crisis-1.4205889
Julia Kristeva. “In the current state of war, it is our most inner selves that we must save“
https://www.journal-psychoanalysis.eu/in-the-current-state-of-war-it-is-our-most-inner-selves-that-we-must-save/
Byung-Chul Han. The Viral Emergenc(e/y) and the World of Tomorrow
https://pianolaconalbedrio.wordpress.com/2020/03/29/the-viral-emergence-y-and-the-world-of-tomorrow-byun-chul-han/
https://seronet.info/billet_blog/lurgence-virale-et-le-monde-de-demain
Byung-Chul Han. L’urgence virale et le monde de demain.
Jurgen Masure. Philosophy can help us in this time of crisis
https://medium.com/discourse/philosophy-can-help-us-in-this-time-of-crisis-4b73d3e3f86b